

ІНКЛЮЗИВНІ УМОВИ КОРЕКЦІЇ РУХОВОЇ СФЕРИ ШКОЛЯРІВ ІЗ ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

Пиптюк П. Ф.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-8188-2046
piptyk Pavel@gmail.com*

Товстопя'тко Ф. Ф.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-4708-5916
tovstopatko Fedor@gmail.com*

Парій С. Б.

*старша викладачка кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-4246-6699
svetusikznutm fkit@gmail.com*

Костіна М. О.

*студентка спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»
освітньої програми «Фізичне виховання»
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0009-9677-9576
kosmari@ukr.net*

Омельяненко Г. А.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-0490-4133
znutm fkit@gmail.com*

Ключові слова: *інклюзія,
корекція, рухова сфера,
глухі школярі, оздоровчий
туризм, принципи,
корекційно-розвивальна.*

Показано принципи, зміст та організацію інклюзивної та корекційно-розвивальної мовленнєвої роботи та рухової сфери з глухими школярами 12–14 років засобами оздоровчого туризму. У експерименті брали участь 59 школярів, із них 39 глухих. Установлено, що показники кінцевого рівня за всіма роками є кращими в експериментальних групах порівняно з контрольною за винятком ПЗМР. Заняття з глухими школярами

11–15 років на етапі навчального експерименту дали змогу нівелювати розходження між глухими та чуючими школярами.

Утрата слуху й недостатній мовний розвиток викликають у глухих школярів істотні утруднення в розвитку рухових якостей і під час занять оздоровчим туризмом. Це вимагає здійснення корекційно-компенсаторної роботи з даною категорією школярів. Недостатня розробленість проблеми корекції рухової сфери глухих школярів на заняттях з оздоровчого туризму стало підставою для вибору теми дослідження.

У зв'язку із цим надзвичайно необхідне подальше вдосконалювання корекційно-виховного процесу, реалізації потенційних компенсаторних можливостей розвитку осіб із вадами слуху.

У цьому плані важливу роль відіграють фізичні вправи. Педагогічна значущість даної проблеми особливо актуальна в плані прилучення глухих школярів до систематичних занять оздоровчим туризмом.

Туризм – це різнобічний виховний засіб для розвитку духовних і фізичних сил, формування характеру та оволодіння життєво необхідними навичками й уміннями. Він є одним із засобів усебічного розвитку й виховання, адже під час подорожей туристи вивчають природні особливості місцевості та ресурси корисних копалин, збирають колекції для краєзнавчих музеїв. Під час подорожей учасники загартовують свій організм, розвивають силу, спритність, витривалість, набувають навичок похідного життя, необхідних у практичній діяльності й побуті.

INCLUSIVE CONDITIONS FOR THE CORRECTION OF THE MOVEMENT SPHERE OF HEARING-IMPAIRED SCHOOL STUDENTS BY THE MEANS OF HEALTH TOURISM

Pyptiuk P. F.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Methodology
of Physical Culture and Sports
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8188-2046
piptykpavel@gmail.com*

Tovstopyatko F. F.

*PhD in Philology,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods
of Physical Culture and Sports
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4708-5916
tovstopatkofedor@gmail.com*

Parii S. B.

*Senior Lecturer at the Department of Theory and Methodology
of Physical Culture and Sports
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4246-6699
svetusikznutmfkit@gmail.com*

Kostina M. O.

*Student of Specialty 017 "Physical Culture and Sports"
Educational Program "Physical Education"
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0009-9677-9576
kosmari@ukr.net*

Omelianenko H. A.

*PhD in Pedagogics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods
of Physical Culture and Sports
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0490-4133
znutmfkit@gmail.com*

Key words: *inclusive, correction, motion, deaf schoolchildren, remedial tourism, principles, correctional and developing.*

The Principles, contents and organization of the correction and motion in deaf schoolchildren of 12-14 years of age by means of remedial tourism have been shown 59 schoolchildren, 39 deaf included took part in the experiment. It has been stated that the index of the ultimate level of all the years are the best in the experimental groups in comparison with the control one except PSMP. Training with the deaf schoolchildren of 11-15 years of age at the experimental level has let to even the differences between the deaf and not deaf schoolchildren. Hearing loss and insufficient language development cause significant difficulties for deaf schoolchildren in the development of motor skills and in the pursuit of health tourism. This requires corrective and compensatory work with this category of schoolchildren. Inadequate development of the problem of correction of the motor sphere of deaf schoolchildren in classes on health tourism became the basis for choosing the research topic. In this regard, it is extremely necessary to further improve the correctional and educational process, to implement potential compensatory development opportunities for people with hearing impairments. In this regard, physical exercises play an important role. The pedagogical significance of this problem is especially relevant in terms of involving deaf schoolchildren in systematic activities in health tourism. Tourism is a versatile educational tool for the development of spiritual and physical strength, the formation of character and the acquisition of vital skills and abilities. It is one of the means of comprehensive development and education, because during travel, tourists study the natural features of the area and mineral resources, collect collections for local history museums. During travel, participants harden their bodies, develop strength, agility, endurance, and acquire skills of camping life, necessary in practical activities and everyday life.

Вступ. Україна – європейська демократична держава, сутнісним завданням якої є створення гідних умов для самореалізації своїх громадян. Люди з особливими потребами в силу своїх обмежених можливостей для належної соціалізації потребують усебічної уваги з боку соціальних інститутів суспільства. Уся історія людства є підтвердженням того, що саме за рівнем ставлення до своїх найменш соціально захищених громадян

можна стверджувати про рівень розвитку цивілізованості держави й суспільства загалом.

Пріоритетність забезпечення оптимальних умов для максимальної реалізації особистісного потенціалу, необхідність оновлення змісту освіти, розроблення і впровадження нових підходів, методів навчання й виховання, які б сприяли розкриттю розумових і мовленнєвих здібностей кожної дитини, обґрунтовуються в державних

документах (Національній доктрині розвитку утворення України в XXI ст., Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.) та ін.). У Державному стандарті спеціальної освіти дітей з особливими потребами зазначено, що тривалий час спеціальні школи в навчальному процесі акцентували увагу на розвитку ураженого аналізатора, тож відповідно вибудовували освітню діяльність. Тому гуманізація й демократизація освіти створюють сприятливі умови для апробації нових педагогічних технологій і підходів до організації навчання й виховання таких дітей.

У зв'язку із цим надзвичайно необхідне подальше вдосконалювання корекційно-виховного процесу, реалізації потенційних компенсаторних можливостей розвитку осіб із вадами слуху. У цьому плані важливу роль відіграють фізичні вправи. Педагогічна значущість даної проблеми особливо актуальна в плані залучення глухих школярів до систематичних занять оздоровчим туризмом.

Туризм – це різнобічний виховний засіб для розвитку духовних і фізичних сил, формування характеру й оволодіння життєво необхідними навичками й уміннями. Він є одним із засобів усебічного розвитку й виховання, адже під час подорожей туристи вивчають природні особливості місцевості та ресурси корисних копалин, збирають колекції для краєзнавчих музеїв. Під час подорожей учасники загартовують свій організм, розвивають силу, спритність, витривалість, набувають навичок похідного життя, необхідних у практичній діяльності й побуті.

Вагомий внесок у визначення змісту навчання, в обґрунтування оптимальних умов поєднання навчання із заняттями фізичними вправами зробили вчені [1–3], які вказували, що корекція недоліків рухової сфери може бути ефективною за умови мобілізації усіх компенсаторних можливостей глухих. При цьому вони відзначали, що при ураженні слуху проявляються особливості психофізичного розвитку.

Науковці [3–5] установили, що недостатність у мовній діяльності, зменшення обсягу інформації, одержуваної глухими внаслідок ураження слуху, позначаються на розвитку всіх пізнавальних процесів, що, своєю чергою, відкладає відбиток на розвитку рухового аналізатора й на оволодінні майже всіма видами рухових навичок.

Велике значення має вивчення особливостей розвитку рухових умінь, навичок, якостей глухих школярів, що займаються оздоровчим туризмом. Утрата слуху й недостатній мовний розвиток викликають у глухих школярів істотні утруднення в розвитку рухових якостей і під час занять оздоровчим туризмом. Це вимагає здійснення корекційно-компенсаторної роботи з даною категорією

школярів. Недостатня розробленість проблеми корекції рухової сфери глухих школярів на заняттях з оздоровчого туризму стала підставою для вибору теми дослідження.

Формулювання мети роботи. Мета дослідження – розробити, науково обґрунтувати й експериментально апробувати методику корекційно-розвивального процесу з глухими школярами на заняттях оздоровчим туризмом.

Для досягнення мети були поставлені завдання:

1. Виявити й науково обґрунтувати принципи, зміст, організацію й інклюзивні педагогічні умови корекції рухових функцій глухих школярів у процесі занять оздоровчим туризмом.

2. Показати вплив занять оздоровчим туризмом на психофізіологічні показники глухих школярів.

3. Розробити й експериментально апробувати методику корекційного процесу на заняттях оздоровчим туризмом.

Об'єкт дослідження – рухова сфера глухих школярів і тих, щочують, у процесі занять оздоровчим туризмом.

Предмет дослідження – процес корекції рухової сфери глухих школярів на заняттях оздоровчим туризмом.

Методи дослідження. У роботі були використані такі методи дослідження: теоретичні – аналіз філософської, психологічної, педагогічної, соціально-методичної літератури з проблем фізичного виховання й розвитку глухих школярів; емпіричні – педагогічні спостереження, аналіз результатів навчальної діяльності глухих школярів, бесіди, анкетування, тестування, інтерв'ювання школярів, учителів, педагогічний експеримент і статистичні методи обробки експериментальних даних.

Результати досліджень. На першому етапі навчального експерименту був розроблений та адаптований корекційний контроль для глухих школярів у процесі занять оздоровчим туризмом за п'ятьма найінформативнішими тестами, що відображають специфіку фізичних якостей: біг на 30 м з високого старту (с); човниковий біг 2x15 м (с); стрибок у довжину з місця (см); п'ятірний стрибок із місця (см); гарвардський степ-тест (індекс).

Функціональна підготовка визначалася за показниками максимальної аеробної й анаеробної продуктивності глухих школярів. Контроль за їх спеціальною підготовкою здійснювався за сімома тестами: зорово-моторна реакція вибору (ЗМРВ, мс); зорово-моторна реакція розрізнення (ЗМРР, мс); проста зорово-моторна реакція (ПЗМР, мс); стійкість уваги (СВ, біт/с); переключення уваги (ПУ, біт/с); оперативне мислення (ОМ, біт/с); реакція просторово-часової антиципації (РПЧА, % правильних відповідей).

У зв'язку із цим був проведений навчальний експеримент, де корекційно-педагогічна робота ґрунтувалася не тільки на сукупності окремих вправ і не як просте тренування відстаючих умінь і навичок, а й як цілісна осмислена діяльність школярів, що органічно вписується в систему повсякденної життєдіяльності й систему їхніх соціальних відносин.

Корекція рухової сфери глухих школярів на заняттях оздоровчим туризмом будувалася на таких принципах спеціальної корекційно-педагогічної діяльності: системності корекційних, профілактичних і розвивальних завдань; єдності діагностики й корекції; нормативності розвитку особистості; діяльнісному принципі корекції; комплексному використанні методів і прийомів корекційно-педагогічної діяльності; інтеграції зусиль найближчого соціального оточення.

Корекційно-педагогічна діяльність здійснювалася в певній структурі: коригувальний вплив на глухих школярів середовищними чинниками (природними, соціальними), тобто «терапія середовищем»; організація навчально-виховного процесу (його корекційна спрямованість); психогігієна сімейного виховання; спеціальний вибір оздоровчого туризму.

Ці напрями здійснювалися за допомогою таких положень: удосконалення досягнень сенсомоторного розвитку; корекція окремих сторін психічної діяльності; розвиток основних мисленнєвих процесів: корекція порушень у розвитку емоційно-особистісної сфери; розвиток мовлення, оволодіння технікою мовлення; розширення уявлень про навколишній світ і збагачення словника; корекція індивідуальних прогалин у знаннях.

Принципи були складовою частиною методології, які об'єктивно відображали сутність, функціональні закономірності навчання, виховання, всебічного розвитку особистості. Вони слугували орієнтиром у процесі досліджень для проведення експериментальних занять із глухими школярами оздоровчим туризмом.

В основу експериментального вивчення були покладені також принципи філолофсько-світоглядного характеру [5–7], дидактичні принципи, закони і закономірності навчання [8; 9], загальнодидактичні принципи теорії й методики фізичної культури [10; 11], педагогічні принципи лікувальної фізичної культури [9; 11], принципи корекційної педагогіки й психології, принципи лікувальної педагогіки [12–14].

Конкретна методологія навчально-корекційного процесу будувалася на трьох групах принципів: соціальних, загальнометодичних і спеціально-методичних.

До спеціальних принципів відносили принцип гуманістичної спрямованості безперервності фізкультурної освіти, соціалізації, інтеграції, пріоритетної ролі мікросоціуму.

Група загальнометодичних принципів включала дидактичні принципи й базові наукові положення, що визначають вимоги до побудови, змісту, методів й організації занять із даним контингентом.

Група спеціально-методичних принципів включала: принцип діагностування, принцип диференціації й індивідуалізації, принцип корекційно-розвивальної спрямованості педагогічного процесу, принцип компенсаторної спрямованості педагогічних впливів, принцип урахування вікових особливостей, принцип адекватності, оптимальності й варіативності педагогічних впливів.

Під впливом систематичних навчальних занять з оздоровчого туризму в глухих школярів відбувається вдосконалювання їхньої рухової сфери, здійснюване за участі всіх сенсорних систем.

Основним напрямом пошуку в педагогічному навчальному експерименті було повне врахування своєрідності розвитку рухових якостей і психофізіологічного стану організму глухих школярів на заняттях оздоровчим туризмом. Під час постановки навчального експерименту необхідно було розробити й перевірити спеціальні корекційно-педагогічні прийоми корекції рухової сфери заняттями з оздоровчого туризму, а також вивчити особливості розвитку рухових якостей, виявити раціональне та ефективне співвідношення засобів і методів, застосовуваних на заняттях із глухими школярами (табл. 1).

На всіх етапах здійснювалося мовне забезпечення корекційно-компенсаторного процесу. Навчально-корекційні заняття з оздоровчого туризму проводилися в експериментальній групі (Е), у яку входили глухі школярі у віці 11–15 років (20 осіб). Першу контрольну групу (К₁) становили глухі школярі у віці 13–15 років (19 осіб), які займалися за програмою фізичної культури в школі для глухих дітей. У другу контрольну групу (К₂) входили підлітки, щочують, у віці 11–15 років (20 осіб), які займалися в загальноосвітній школі. Усього в дослідженні брали участь 59 школярів, із них 39 глухих.

На етапі навчального експерименту вирішували такі завдання: корекція рухової сфери глухих школярів на позакласних і позашкільних заняттях засобами оздоровчого туризму в поєднанні з мовними іграми; підвищення функціонального рівня організму школярів, знань, умінь, навичок і рухових якостей оздоровчим туризмом; створення й забезпечення мовного середовища на заняттях оздоровчим туризмом із використанням української та російської мов.

Під час проведення педагогічного навчального експерименту з глухими школярами застосовували інноваційні комп'ютерні технології, слайди, схеми, малюнки, таблиці, кінограми.

Спеціальні корекційно-педагогічні прийоми корекції рухової сфери заняттями з оздоровчого туризму

Рухова сфера	
I етап	II етап
1.1. Діагностика (тестування)	2.1. Корекція
1.1.1. Базових рухових здібностей: - швидкості; - швидкісно-силових якостей; - плинучість.	2.1.1. Базова підготовка з оздоровчого туризму: - орієнтування в поході; - топографічна підготовка; - користування компасом; - визначення азимуту та рух за азимутом; - визначення місця та обладнання бівуаку; - долікарняна медична допомога; - транспортування потерпілого; - краєзнавство; - підготовка до участі в змаганнях із туристичної техніки на етапах.
1.1.2. Психофізіологічний стан організму глухих школярів: - Зорово-моторна реакція вибору (ЗМРВ). - Зорово-моторна реакція розрізнення (ЗМРР). - Проста зорово-моторна реакція (ПЗМР). - Стійкість уваги (СУ). - Переключення уваги (ПУ). - Оперативне мислення (ОМ). - Реакція просторово-часової антиципації (РПЧА).	
Мовне забезпечення корекційно-компенсаторного процесу	

Необхідною умовою під час проведення педагогічного навчального експерименту з глухими школярами було застосування чотирьох видів мовлення: усної, письмової, дактильної і міміко-жестикулярної. Мовне забезпечення сприяло свідомому й більше інтенсивному оволодінню навчального матеріалу з оздоровчого туризму.

Експериментальна програма заснована на дидактичних принципах корекційної педагогіки. На цьому етапі пропонували принципи диференційованої і корекційно-компенсаторної спрямованості. Понад 60% займали наочні й словесні методи. В основу експериментальної методики із глухими школярами 11–15 років були покладені заняття оздоровчим туризмом. Пріоритет був відданий даному виду діяльності, оскільки в умовах національно-культурного відродження України надзвичайно зростає роль молодіжного туризму.

У рамках державної національної програми «Освіта» комплексна програма розвитку внутрішнього туризму передбачає загальну туристичну освіту в школах шляхом вивчення на місцевому матеріалі історичного минулого нашої держави, досягнень національної культури, природи, традицій і звичаїв народів, а також національної культури інших народів, які проживають на території України.

Залучення до туризму сприятиме отриманню різноманітних знань і вражень, дасть змогу вивчити свій край, багату культурну спадщину, необхідну для формування світогляду, поглядів, ідеалів та інших соціально необхідних надбань вітчизняної й світової духовної культури. Водночас туризм є одним із найважливіших засобів гармонійного розвитку, розширення світогляду,

залучення дітей до занять фізичною культурою, спортом.

Орієнтування на місцевості, користування картою й компасом, пересування в різних погодних умовах і по складній місцевості, уміння переборювати природні та штучні перешкоди, облаштувати привали й бівуаки, готувати їжу, надавати першу долікарняну допомогу – складові частини туристичних мандрівок.

Особливе значення туризм має для загартовування організму, виховання такої важливої якості, як витривалість, і для формування необхідних у житті рухових навичок та вмінь.

Основним завданням підготовки глухих школярів до занять оздоровчим туризмом було створення інтегративних груп зі школярами, щочують. Для даного шкільного віку були передбачені такі теоретико-методичні знання й оволодіння практичними навичками. На заняттях учили орієнтуванню в поході, топографічній підготовці, користуванню компасом, визначенню азимуту та руху за азимутом, визначенню місця й обладнання бівуаку, долікарняної медичної допомоги, транспортуванню потерпілого, краєзнавству, підготовці до участі в змаганнях із туристичної техніки на етапах, укладанню рюкзака, підготовці до розпалення багаття, устанавленню намету, орієнтуванню на місцевості, головним топографічним даним, подоланню завалів, заростей, чагарників, в'язанню вузлів, руху через умовне «болото» по купинах, руху по жердинах, переправи через умовну ріку вблід, спусканню по схилу спортивним способом, підготовці до переправи одним зі способів (на плавзасобах, мотузках із поручнями, ублід із поручнями, по колоді, націпна переправа).

Окрім того, на заняттях включали теми з оздоровчого значення туристичних походів, фізичної підготовленості юного туриста, орієнтування на місцевості різними способами, вивчали й удосконалювали техніку проходження етапів туристичних змагань: спуск, підйом і траверс схилу, в'язання вузлів (провідник, подвійний провідник, вісімка, булинь, брам-шкотовий, удавка, прямий, зустрічний, схоплюючий), різні види переправ.

Відсутність слуху в школярів викликала необхідність у знаходженні таких форм і методів, які дали б їм змогу більш усвідомлено засвоювати досліджуваній матеріал і сприяли зниженню їхньої стомлюваності у зв'язку з меншими витратами зусиль, необхідних на розшифровку одержуваних повідомлень.

У зв'язку із цим були запропоновані такі методи: диференційованого підходу, предметно-практичної діяльності, корекційно-компенсаторної спрямованості, що дало змогу підвищити активність глухих школярів у процесі навчання, і тим самим були створені умови, необхідні для вдосконалення їхньої пізнавальної й рухової діяльності.

Пошуки шляхів удосконалення рухової сфери глухих нерозривно були пов'язані з розробленням методів інтенсифікації процесу навчання, спеціальних прийомів підвищення комунікативних можливостей глухих і з подальшим розвитком їхнього мовлення й словесно-логічного мислення в процесі занять оздоровчим туризмом.

На даному етапі навчання використовували різноманітні засоби загальної фізичної підготовки, звертаючи велику увагу на вправи природно-прикладного характеру (біг, ходьба, стрибки, метання). У програму навчання входили вправи, пов'язані з використанням туристичного спорядження, у тому числі різноманітні способи пересування зі спорядженням.

Одночасно використовували прийоми орієнтування на місцевості по карті й компасу, різні варіанти подолання природних перешкод. Це виконували в одноденних походах. При цьому використовували скорочені маршрути пересування з рюкзаком, вибирали місце для подолання природних перешкод, експлуатацію найпростішого туристичного спорядження, частіше організовували на маршруті привали, пересування по місцевості вздовж помітних орієнтирів (крайка лісу, високовольтні лінії електропередачі, ретельно промаркована траса, на якій легко визначити місцепозначення, використовуючи карту й компас).

Виходячи з особистісно-орієнтованої концепції, нами були створені рівні можливості повноцінної участі в корекційно-тренувальних заняттях і змагальній діяльності глухих та школярів, що чують. Вони були інтегровані в суспільство чую-

чих на їхніх власних умовах на основі самостійного рішення.

У зв'язку із цим глухі школярі розглядалися нами незалежно від своєї дієздатності й користності для суспільства як самоцінність, як об'єкт соціальної допомоги й турботи, орієнтованих на створення їм умов для максимальної повної самоактуалізації їх особистості, реалізації наявних у них можливостей, творчого потенціалу та інтеграції у суспільство.

Тому на етапі навчального експерименту нами були забезпечені умови для глухих школярів у всіх без винятку учасників тренувального, навчального, змагального, виховного процесів.

Під впливом експериментальних занять оздоровчим туризмом у поєднанні з мовними іграми в глухих школярів відбулося вдосконалення технічних прийомів, пов'язаних із туризмом, покращилися основні базові рухові якості. Про це свідчать дані, отримані під час повторного обстеження основних рухових якостей у глухих школярів 11–15 років.

У результаті експериментального навчання з'ясувалося, що відбулися значні зрушення в оволодінні глухими школярами технікою й методикою оздоровчого туризму.

Таким чином, педагогічний вплив дав позитивні результати в аспекті психофізіологічної підготовки глухих школярів. Широка різноманітність засобів оздоровчого туризму разом із мовним забезпеченням засвідчила їх безперечну ефективність.

У процесі занять оздоровчим туризмом дуже важливим було не випустити питання цілеспрямованого розвитку їхніх спеціальних здібностей, які тією чи іншою мірою сприяють поліпшенню їхньої рухової сфери. Показниками таких здібностей є ЗМРВ, ЗМРР та ін.

Отже, оптимальне співвідношення засобів у процесі експериментальних занять оздоровчим туризмом суттєво впливає на здібності глухих школярів.

Висновки:

1. Корекція рухової сфери в глухих школярів 11–15 років на етапі навчального експерименту на експериментальних заняттях здійснювалася засобами оздоровчого туризму в поєднанні з мовними іграми. Експериментальна методика заснована на розвитку зорово-просторової орієнтації, зорової пам'яті, моторній-зорово-моторної координації, розвитку мови, формування правильного дихання, розширення словникового запасу. При цьому корекція рухової сфери глухих школярів здійснювалася на заняттях з оздоровчого туризму такими засобами: орієнтування в поході, топографічна підготовка, користування компасом, визначення азимуту й рух за азимутом, визначення

місця та обладнання бівуаку, транспортування потерпілого, красзнавство.

2. Заняття з оздоровчого туризму з глухими школярами на етапі навчального експерименту були спрямовані на корекцію рухової сфери й психофізіологічного стану в поєднанні з розвитком базових рухових якостей, пізнавальної діяльності, мовного розвитку. Під час проведення експериментальних занять з оздоровчого туризму дотримувалися принципів: індивідуального підходу, корекційної спрямованості, єдності процесу навчання основам наук і словесного мовлення, інтенсивного розвитку слухового сприйняття, опори на предметно-практичну діяльність, інтенсифікації мовного спілкування. Експериментальна методика була заснована на використанні всієї системи збережених аналізаторів.

3. Під час проведення навчального педагогічного експерименту була виявлена найбільш ефективна форма передачі глухим школярам інформації різного напрямку. При цьому знайдено шляхи не тільки ефективної й раціональної методики навчання оздоровчого туризму, а й виявлена форма передачі інформації, необхідної для забезпечення корекційного процесу та адекватної для даної категорії школярів.

4. Навчально-корекційні заняття з глухими школярами 11–15 років на етапі навчального експерименту дали змогу нівелювати розходження між глухими школярами і тими, щочують, у мовному розвитку, а також у базових рухових якостях, психофізіологічній системі в коротший термін порівняно з тими даними, які є в корекційній педагогіці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Букун Н.І. Психофізіологічні основи збільшення ефективності трудової діяльності глухих і слабочуючих : автореф. дис. ... доктора психол. наук. Київ, 1985. 43 с.
2. Гозова А.П. Психологія трудового навчання глухих : автореф. дис. ... доктора психол. наук. Київ, 1977. 36 с.
3. Зайцев Б.М. Вивчення динаміки працездатності у глухих учнів протягом навчального дня : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1974. 18 с.
4. Боскис Р.М. Глухі та слабочуючі діти. Київ : Педагогіка, 1963. 215 с.
5. Виготський Л.С. Проблеми дефектології. Київ : Просвіта, 1983. 523 с.
6. Розанова Т.В. Розвиток рухової пам'яті у глухих і чуючих школярів. Київ : Просвіта, 1962. 75 с.
7. Соловійов І.М. Психологія пізнавальної діяльності нормальних і аномальних дітей: порівняння і пізнання відносин предметів. Київ : Просвіта, 1966. 265 с.
8. Засенко Н.Ф. Основи сурдопедагогіки. Київ : КДПІ, 1990. 23 с.
9. Фомичова Л.І. Розвиток інтелекту та проєктування навчання (чуючі, глухі та слабочуючі дошкільники). Київ : Міжнародна фінансова агенція, 1977. 234 с.
10. Бальсевич В.К. Фізична культура для всіх і для кожного. Київ : ФІС, 1988. 217 с.
11. Курамшин Ю.Ф. Гуманізм, духовність і фізична культура. *Теорія і методика фізичної культури*. 1994. № 1. С. 117–126.
12. Лубишева Л.І. Концепція фізкультурного виховання: методологія розвитку і технологія реалізації. *Фізична культура: виховання, освіта, тренування*. 1996. № 1. С. 11–18.
13. Григор'єв В.І. Закономірності фізичного розвитку дітей і методи його оцінки. Львів : ЛІМІ, 1986. 65 с.
14. Матвеев Л.П. Основи загальної теорії спорту і система підготовки спортсменів. Київ : Олімпійська література, 1999. 318 с.

REFERENCES

1. Bukun N.I. (1985). *Psychophysiological basis of increasing the efficiency of labor activity of the deaf and hard of hearing*: *Avtoref. dys. ... doktora psikhol. nauk*. Kyiv. 43 s.
2. Hozova A.P. (1977). *Psychology of labor training of the deaf*: *Avtoref. dys. ... doktora psikhol. nauk*. Kyiv. 36 s.
3. Zaytsev B.M. (1974). *Vyvchennya dynamiky pratsezdatsnosti u hlukhykh uchniv protyatom navchal'noho dneya* [Study of the dynamics of working capacity of deaf students during the school day]: *Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk*. Kyiv. 18 s.
4. Boskys R.M. (1963). *Hlukhi ta slabochuyuchi dity* [Deaf and hard of hearing children]. Kyiv: Pedagogika. 215 s.
5. Vyhots'kyy L.S. (1983). *Problemy defektolohiy* [Problems of defectology]. Kyiv: Prosvita. 523 s.
6. Rozanova T.V. (1962). *Rozvytok rukhovoyi pam'yati u hlukhykh i chuyuchykh shkolyariv* [Development of motor memory in deaf and hearing schoolchildren]. Kyiv: Prosvita. 75 s.

7. Solovyov I.M. (1966). Psykholohiya piznaval'noyi diyal'nosti normal'nykh i anomal'nykh ditey: porivnyannya i piznannya vidnosyn predmetiv [Psychology of cognitive activity of normal and abnormal children: comparison and knowledge of object relationships]. Kyiv: *Prosvita*. 265 s.
8. Zasenka N.F. (1990). Osnovy surdopedahohiky [Basics of deaf pedagogy.]. Kyiv: KDPI. 23 s.
9. Fomychova L.I. (1977). Rozvytok intelektu ta proektuvannya navchannya (chuyuchi, hlukhi ta slabochuyuchi doshkil'nyky). [Intelligence development and learning design (hearing, deaf and hard-of-hearing preschoolers)] Kyiv: *Mizhnarodna finansova ahentsiya*. 234 s.
10. Bal'sevych V.K. (1988). Fizychna kul'tura dlya vsikh i dlya kozhnoho [Physical culture is for everyone and everyone]. Kyiv: FIS. 217 s.
11. Kuramshyn Yu.F. (1994). Humanizm, dukhovnist' i fizychna kul'tura. Teoriya i metodyka fizychnoyi kul'tury [Humanism, spirituality and physical culture. Theory and methodology of physical culture]. Vol 1. S. 117–126.
12. Lubysheva L.I. (1996). Kontsepsiya fizkul'turnoho vykhovannya: metodolohiya rozvytku i tekhnolohiya realizatsiyi [The concept of physical education: development methodology and implementation technology]. Fizychna kul'tura: vykhovannya, osvita, trenuvannya. Vol 1. Kyiv. S. 11–18.
13. Hryhor'yev V.I. (1986). Zakonomirnosti fizychnoho rozvytku ditey i metody yoho otsinky [Patterns of children's physical development and methods of its assessment]. L'viv: LIML. 65 s.
14. Matvyeyev L.P. (1999). Osnovy zahal'noyi teorii sportu i systema pidhotovky sport'smeniv [Basics of the general theory of sports and the system of training athletes]. Kyiv: Olimpiys'ka literatura. 318 s.